

The Development of Local Curriculums for Folk Art Performance Training

Siriyupa Poonsuwan

Lawan Thongmon

Phatthira Teeraswasdi

ABSTRACT

This research aimed at developing local curriculums for folk art performance training, namely: stringed fiddle singing (Khab-Soe) for Northern Thailand, folk-xylophone playing (Pong-Lang) for Northeastern Thailand and Thai puppet performing for central Thailand. The curriculums' goal was to put emphasis on students' conceptual understanding and value appreciation of those folk arts. The research procedure comprises: 1) gathering basic documents and information, 2) designing the curriculum, 3) preparing documents for the curriculum package, and 4) evaluating and improving the curriculums as recommended. The research result yielded three local curriculums "Khab-Soe" curriculum, "Pong-Lang" curriculum and Thai-Puppet Performing" curriculum, each of which comprised three basic documents: 1) the curriculum structure, 2) the curriculum content, and 3) the plan for learning management designed separately for students in 3 class levels: level 2-4 for grade 4 primary school students to grade 6 secondary school students.

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นศิลปะการแสดงพื้นบ้าน¹

ศิริยุภา พูลสุวรรณ

ลาวัณย์ ทองมนต์

ภัทธิรา ธีรสวัสดิ์

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นศิลปะการแสดงพื้นบ้าน จำนวน 3 หลักสูตร คือหลักสูตรขับซอสำหรับภาคเหนือ หลักสูตรโปงลางสำหรับภาคอีสาน และหลักสูตรหุ่นไทยสำหรับภาคกลาง การดำเนินการพัฒนาหลักสูตรประยุกต์รูปแบบ การพัฒนาหลักสูตรที่ใช้จุดมุ่งหมายเป็นหลักเพื่อให้ผู้เรียน “ดูเป็น เห็นคุณค่า” โดยมีกระบวนการดำเนินงาน 4 ขั้นตอนคือ 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐานจากเอกสารและผู้เกี่ยวข้อง 2) ดำเนินการออกแบบหลักสูตร 3) จัดทำเอกสารประกอบหลักสูตร 4) ประเมิน และตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรและปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยได้เอกสารหลักสูตรท้องถิ่นขับซอ หลักสูตรโปงลาง และหลักสูตร หุ่นไทย พร้อมเอกสารประกอบหลักสูตร จำนวน 3 ชุด ได้แก่ โครงสร้าง หลักสูตรสาระการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้ซึ่งจัดแบบหน่วย 3 ช่วงชั้น คือระดับ ช่วงชั้นที่ 2-4 สำหรับผู้เรียนระดับชั้นประถม 4 ถึงมัธยม 6

¹ โครงการนี้ ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม

ความเป็นมา

วัฒนธรรมมีความหมายครอบคลุมถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่รวมถึงสิ่งที่คนในสังคมหรือชุมชนร่วมกันสร้างขึ้นด้วยการเรียนรู้จากกันและกันและได้ใช้ร่วมกัน วัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สะท้อนความเป็นชนชาติเดียวกัน ศิลปะการแสดงพื้นบ้านเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทยในแต่ละภูมิภาค แต่ละชุมชนจะมีศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ในแต่ละพื้นที่ ศิลปะการแสดงพื้นบ้านเหล่านี้ เป็นกิจกรรมที่ชุมชนร่วมกันสร้างขึ้นสะท้อนถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน จึงมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ของแต่ละชุมชนในแต่ละภูมิภาคจัดเป็นศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ให้ความสำคัญ และกำหนดให้มีการส่งเสริมโดยการจัดกระบวนการเรียนรู้ การบูรณาการความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาไทย โดยระบุไว้หลายมาตรา ได้แก่ มาตรา 4 ความหมายของการศึกษา หมวด 1 ความมุ่งหมายและหลักการ มาตรา 7 และ หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา มาตรา 23 (3) ในส่วนสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรมก็ได้กำหนดเป็นนโยบายส่งเสริมให้เยาวชนมีโอกาสศึกษาศิลปะการแสดงพื้นบ้านด้วยเช่นกัน

ปัจจุบันยังมีศิลปะการแสดงพื้นบ้านของไทยโบราณที่มีค่าควรแก่การอนุรักษ์ เช่น การขับขอลในภาคเหนือ การแสดงโปงลางในภาคอีสาน การแสดงหุ่นละครไทยในภาคกลาง เป็นต้น ศิลปะการแสดงพื้นบ้านเหล่านี้นับวันจะเลือนหายไปตามกาลเวลา เพราะวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในแต่ละชุมชนเปลี่ยนแปลงไปจากวิถีแบบดั้งเดิม การสืบทอดศิลปะการแสดงพื้นบ้านเหล่านี้ให้ดำรงอยู่จำเป็นต้องมีกระบวนการปลูกฝังให้เยาวชนซึ่งจะเป็นผู้ใหญ่ในอีกรุ่นต่อไป กระบวนการสืบทอดศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่ผ่านมา ส่วนใหญ่ดำเนินการจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งภายในระบบเครือญาติ หรือภายในชุมชนเดียวกันซึ่งนับวันจะเริ่มห่างหายและลดน้อยลงเนื่องจากเยาวชนซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ให้ความสนใจน้อยลง สาเหตุหนึ่งที่เด็กหรือเยาวชนไม่สนใจอาจเป็นเพราะ “ดูไม่เป็น” ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงความงดงามของศิลปะการแสดงเหล่านี้ได้ การส่งเสริมให้เยาวชนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้โดยการจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นให้สถานศึกษานำไปใช้ เพื่อให้เยาวชนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานได้เรียนรู้เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และสนใจศิลปะการแสดงพื้นบ้านเป็นวิธีการสำคัญวิธีหนึ่งที่สามารถสืบทอดศิลปะการแสดงพื้นบ้านได้

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม เป็นหน่วยงานหลักที่ดูแลด้านวัฒนธรรม เห็นความจำเป็นที่จะต้องส่งเสริมเยาวชนรุ่นใหม่โดยเฉพาะกลุ่มผู้ที่กำลังศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งอยู่ในช่วงวัยแห่งการเรียนรู้ได้มีโอกาสศึกษาศิลปะการแสดงพื้นบ้านของชุมชนและท้องถิ่นของตนอย่างจริงจังจนสามารถดูศิลปะการแสดงพื้นบ้านเป็น เกิดความสนใจ

และต้องการสืบทอดศิลปะการแสดงพื้นบ้านซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนของตนต่อไป จึงได้กำหนดนโยบายให้มีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นด้านศิลปะการแสดงพื้นบ้าน สำหรับให้ครูนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ โดยได้ร่วมกับศูนย์บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ซึ่งคณะผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการจัดทำหลักสูตรจำนวน 3 หลักสูตร คือ หลักสูตรขับซอสำหรับผู้เรียนในภาคเหนือ หลักสูตรโปงลางสำหรับผู้เรียนในภาคอีสาน และหลักสูตรหุ่นไทยสำหรับผู้เรียนในภาคกลาง หลักสูตรนี้จัดทำเพื่อใช้กับนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ช่วงชั้นที่ 2 - 4 (ชั้น ป.4 - ม.6) และเพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกสำหรับครูผู้ประสงค์จะนำหลักสูตรนี้ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน จึงได้กำหนดให้มีการจัดทำเอกสารประกอบหลักสูตรเพิ่มเติม ได้แก่ สารการเรียนรู้เพื่อเป็นคู่มือครู แผนการสอนในแต่ละหน่วยของแต่ละชั้นปี เพื่อให้สถานศึกษาในพื้นที่สามารถนำไปใช้หรือประยุกต์ใช้จัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะได้

วัตถุประสงค์ของโครงการ

โครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นศิลปะการแสดงพื้นบ้านสำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับช่วงชั้นที่ 2-4 จำนวน 3 หลักสูตร คือหลักสูตรขับซอสำหรับสถานศึกษาในภาคเหนือ หลักสูตรโปงลางสำหรับสถานศึกษาในภาคอีสาน และหลักสูตรหุ่นไทยสำหรับสถานศึกษาในภาคกลาง

ขอบเขตการดำเนินงาน

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นศิลปะการแสดงพื้นบ้านในการวิจัยนี้ ดำเนินการพัฒนาหลักสูตรจำนวน 3 หลักสูตร ได้แก่ หลักสูตรขับซอ หลักสูตรโปงลาง และหลักสูตรหุ่นไทย โดยมีเป้าหมายในการอนุรักษ์สืบสานศิลปะการแสดงพื้นบ้านผ่านกระบวนการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา โดยการส่งเสริมผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ช่วงชั้นที่ 2-4 ให้ “ดูเป็นเห็นคุณค่า” เพื่อให้เกิดการสืบทอดศิลปะ การแสดงพื้นบ้านให้ยั่งยืนตลอดไป

เนื่องจากการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในครั้งนี้มีการกำหนดเป้าหมายไว้อย่างชัดเจน คณะผู้วิจัยจึงประยุกต์แนวความคิดการพัฒนาหลักสูตรตามรูปแบบที่เน้นวัตถุประสงค์เป็นหลัก มากำหนดเป็นแนวทางการพัฒนาหลักสูตรพร้อมจัดทำเอกสารประกอบหลักสูตร ได้แก่ เอกสารโครงสร้างหลักสูตร สารการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้แต่ละช่วงชั้น ดำเนินการประเมินและตรวจสอบคุณภาพหลักสูตร และเอกสารหลักสูตรโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

กรอบแนวทางดำเนินการพัฒนาหลักสูตร

หลักสูตรท้องถิ่นด้านศิลปะการแสดงพื้นบ้าน (หลักสูตรขับซอ หลักสูตรโปงลาง และ หลักสูตรหุ่นไทย) เป็นหลักสูตรที่อิงมาตรฐานหลักสูตรแกนกลางโดยปรับให้เข้ากับสภาพชีวิตจริงของผู้เรียนตามท้องถิ่นต่าง ๆ หลักสูตรนี้จึงให้ความสำคัญกับความสอดคล้องเหมาะสมกับสภาพวิถีชีวิตของชุมชน เนื้อหาสาระเป็นเรื่องราวที่มีในท้องถิ่นผ่านการบอกเล่าของผู้ซึ่งได้รับการยอมรับหรือยกย่องเป็นปราชญ์ชาวบ้าน หรือครูภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดการกระบวนการเรียนรู้เน้นวิธีการเรียนรู้บนวิถีชีวิตตามสภาพจริงของตนเอง ทำให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาตนเอง และสามารถพัฒนาสู่อาชีพของตนเองได้

แนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรมีหลายแนวคิดซึ่งมีจุดเน้นที่แตกต่างกัน สามารถสรุปได้เป็น 3 รูปแบบ (ธีรชัย เนตรถนอมศักดิ์: 2550) คือ 1) รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรที่เน้นวัตถุประสงค์เป็นหลัก รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรที่จัดอยู่ในกลุ่มนี้ได้แก่รูปแบบของ Tyler (1949); Taba (1962); Salor, Alexander and Lewis (1981); Goodlad and Richter (1966) 2) รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรที่เน้นกระบวนการพัฒนาเป็นหลัก นักพัฒนาหลักสูตรในกลุ่มนี้ได้แก่ Oliva (1988) and Wheeler (1976) 3) รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรที่เน้นความเป็นพลวัต นักพัฒนาหลักสูตรในกลุ่มนี้ได้แก่ Skilbeck (1984) and Walker (1990) การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นศิลปะการแสดงพื้นบ้าน หลักสูตรขับซอ หลักสูตรโปงลาง และหลักสูตรหุ่นไทย ในครั้งนี้ได้ใช้แนวคิดในกลุ่มรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรที่เน้นวัตถุประสงค์เป็นหลัก แนวคิดของนักพัฒนาหลักสูตรในกลุ่มนี้มีดังนี้

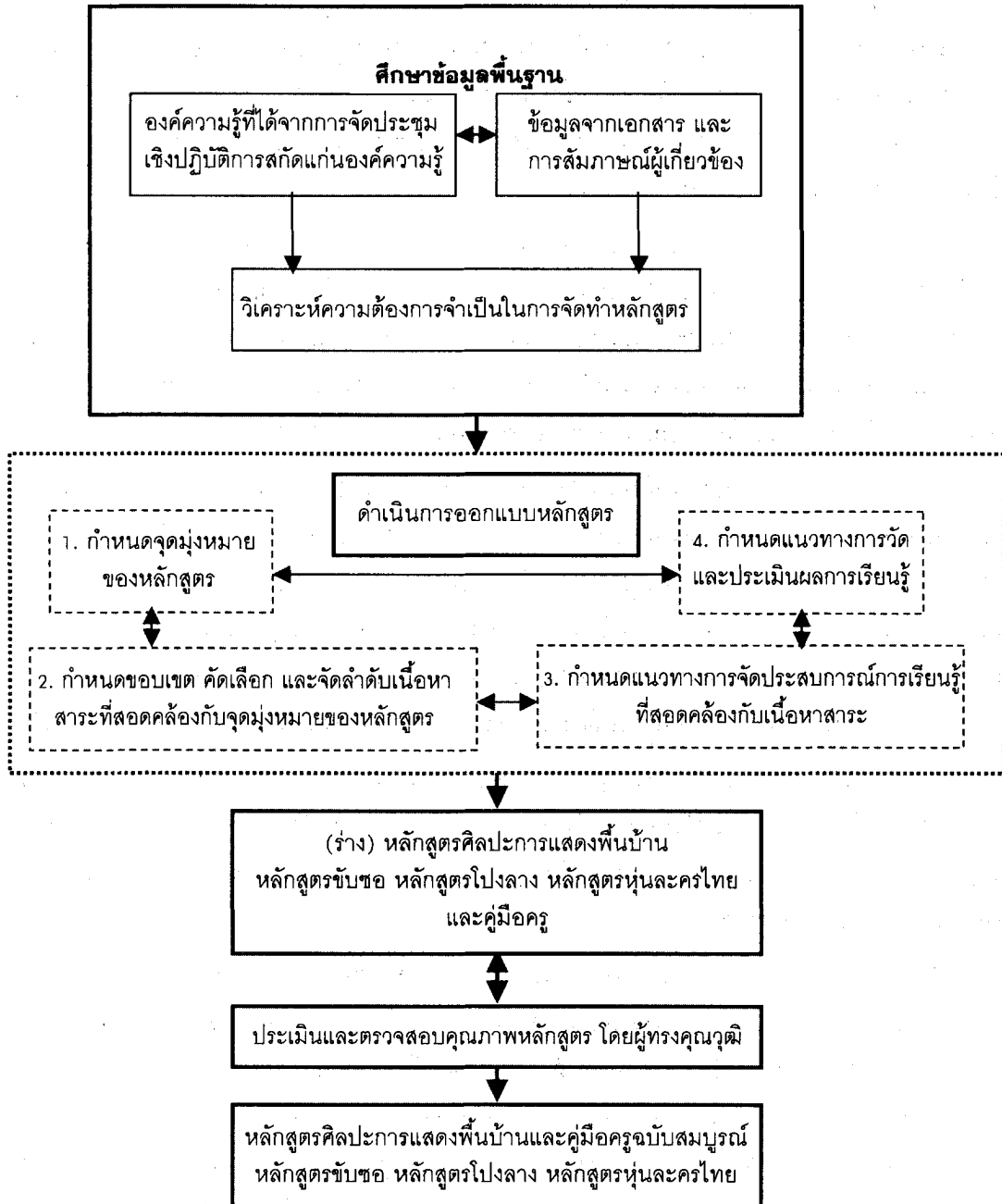
รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของ Tyler (1949) เป็นรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรอย่างเป็นระบบโดยเน้นจุดมุ่งหมายเป็นหลัก โดยมีความเชื่อมโยงระหว่างหลักสูตรและการเรียนการสอน กระบวนการพัฒนาหลักสูตรเน้นที่การกำหนดวิธีการและเป้าหมาย (means-ends approach) หลักการของ Tyler (Tyler rational) จะตอบคำถามพื้นฐานซึ่งจะต้องพิจารณาเรียงลำดับตามความสำคัญ 4 ประการ คือ 1) จุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษา ซึ่งเป็นขั้นที่สำคัญที่สุด มีการกำหนดโดยการสอบถามจากผู้เกี่ยวข้องได้แก่ ผู้เรียน สังคม และข้อเสนอแนะของนักวิชาการประกอบกับปรัชญาซึ่งเป็นแนวคิดในการจัดการศึกษาและจิตวิทยาการเรียนรู้ 2) ประสพการณ์เรียนรู้ที่ควรจัดสำหรับผู้เรียนเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย ประกอบด้วยเนื้อหาและกิจกรรมการปฏิบัติที่เหมาะสมกับความสามารถ และความพึงพอใจของผู้เรียน 3) วิธีการจัดประสพการณ์การเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร และ 4) การประเมินความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายซึ่งพิจารณาจากความเปลี่ยนแปลงในตัวผู้เรียนโดยใช้วิธีการประเมินที่หลากหลาย

รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของ Taba (1962) มีขั้นตอนคล้าย Tyler (1949) แต่มีหลักการให้ผู้สอนมีบทบาทสำคัญในการร่วมพัฒนาหลักสูตร วิธีการพัฒนาหลักสูตรจึงเริ่มจากล่างสู่บน (Bottom up) ในขณะที่วิธีการพัฒนาหลักสูตรของ Tyler เป็นวิธีการจากบนลงสู่ล่าง (Top down) โดยมีขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร 7 ขั้นตอนดังนี้ 1) สำรวจความต้องการของผู้เรียน 2) กำหนดจุดมุ่งหมายหลังจากทราบความต้องการของผู้เรียน 3) เลือกรายวิชาหรือเนื้อหาที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร 4) จัดเนื้อหาให้เหมาะสมกับวุฒิภาวะ ความสนใจ และผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน 5) เลือกประสบการณ์การเรียนรู้ให้เหมาะสมกับเนื้อหาและผู้เรียน 6) จัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยกิจกรรมการเรียนการสอนมีการจัดลำดับขั้นตอน และเหมาะสมกับผู้เรียน 7) การประเมินผลการเรียนกำหนดให้ผู้เกี่ยวข้อง เช่น ครูและผู้เรียนร่วมกันกำหนดวิธีการประเมิน และผู้พัฒนาหลักสูตรเป็นผู้ประเมินความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่กำหนด

รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของ Saylor, Alexander and Lewis (1981) เป็นการพัฒนาหลักสูตรรูปแบบที่ใช้จุดมุ่งหมายเป็นหลักอีกรูปแบบหนึ่งโดยมีการวางแผนพัฒนาหลักสูตร 4 ขั้นตอนคือ 1) กำหนดวัตถุประสงค์โดยคำนึงถึงพัฒนาการของบุคคล ทักษะทางสังคม ทักษะการเรียนรู้ ความชำนาญเฉพาะด้าน มีการวางแผนการจัดประสบการณ์ที่หลากหลาย 2) การออกแบบหลักสูตรโดยมีวัตถุประสงค์เป็นตัวกำหนดแนวทางการออกแบบหลักสูตร คำนึงถึงธรรมชาติของวิชา สภาพสังคม และความสนใจของผู้เรียน 3) การนำหลักสูตรไปใช้โดยผู้สอนเป็นผู้มีบทบาทในการวางแผนการเรียนการสอน เลือกวิธีการสอนที่สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ 4) การประเมินหลักสูตร เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการวางแผนพัฒนาหลักสูตรซึ่งมีการประเมินประสิทธิภาพการใช้หลักสูตรทั้งโรงเรียน และการประเมินประสิทธิภาพหลักสูตรทั้งระบบ

แนวคิดการพัฒนาหลักสูตรของนักพัฒนาหลักสูตรกลุ่มที่เน้นวัตถุประสงค์เป็นหลัก มีจุดเด่นที่เป็นลักษณะร่วมของแนวคิดในกลุ่มนี้คือมีการกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรเป็นหลัก โดยการสอบถามจากผู้เกี่ยวข้อง เช่น ครู นักเรียน นักวิชาการ ในการจัดทำร่างหลักสูตรมีการกำหนดเนื้อหาสาระ และมีการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลายโดยคำนึงถึงผู้เรียน สังคม ชุมชน มีการใช้วิธีการประเมินที่หลากหลาย จึงเป็นแนวคิดที่เหมาะสมกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นศิลปะการแสดงพื้นบ้านในครั้งนี้ซึ่งมีเป้าหมายหลักเพื่อให้นักเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ “ดูเป็น” “รู้” และเข้าใจในการชมศิลปะการแสดงพื้นบ้านซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวนักเรียนที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตน และเห็นคุณค่าของศิลปะการแสดงพื้นบ้าน การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นศิลปะการแสดงพื้นบ้านมีกรอบแนวทางการดำเนินงาน ดังแสดงในภาพที่ 1

กรอบแนวทางการดำเนินงาน

ภาพที่ 1 กรอบแนวทางการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นศิลปะการตกแต่งพื้นบ้าน

วิธีดำเนินการ

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นศิลปะการแสดงพื้นบ้าน (หลักสูตรขับชอ หลักสูตรโปงลาง และ หลักสูตรหุ่นไทย) ในครั้งนี้เป็นหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นโดยอิงมาตรฐานหลักสูตรแกนกลางกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะโดยมีเป้าหมายหลักเพื่อให้ผู้เรียน “ดูเป็น เห็นคุณค่า” ของศิลปะการแสดงพื้นบ้าน ในการพัฒนาหลักสูตร ได้ประยุกต์ใช้หลักการพัฒนาหลักสูตรกลุ่มรูปแบบที่ยึดจุดมุ่งหมายเป็นหลัก เป็นแนวทางดำเนินการโดยมีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลพื้นฐานจากเอกสาร และรายงานการสกัดแก่นองค์ความรู้จากการประชุมเชิงปฏิบัติการ “สกัดแก่นองค์ความรู้” และการศึกษาข้อมูลจากผู้เกี่ยวข้อง (stakeholders) ได้แก่ ศิลปินพื้นบ้านซึ่งเป็นที่รู้จักและมีชื่อเสียง และศิลปินระดับชาติ (ด้านการขับชอในภาคเหนือ ด้านการเล่นโปงลางในภาคอีสาน และด้านการเล่นหุ่นไทยในภาคกลาง) ครู นักเรียน และนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ระดับลึก (in-depth interviewed) และการสนทนากลุ่ม (focus group)

2. ดำเนินการออกแบบหลักสูตรโดยการประชุมระดมสมอง รายละเอียดของกิจกรรม ประกอบด้วย การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร วิเคราะห์มาตรฐาน (ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง และ สาระการเรียนรู้) โครงสร้างหลักสูตร การคัดเลือกและจัดลำดับเนื้อหาสาระที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายและเนื้อหาสาระ และการประเมินผลการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมาย การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ และดำเนินการจัดทำเป็นเอกสารโครงสร้างหลักสูตร และแผนการจัดการเรียนรู้ระดับช่วงชั้นที่ 2 - 4

3. จัดทำเอกสารประกอบหลักสูตร ประกอบด้วยสาระการเรียนรู้ และแผนการเรียนรู้ โดย สาระการเรียนรู้เป็นองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ศิลปินพื้นบ้าน ศิลปินแห่งชาติ ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น และการสนทนากลุ่มกับครูผู้ที่มีประสบการณ์การสอนศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่สอนในโรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่

4. การประเมินและตรวจสอบคุณภาพหลักสูตร และเอกสารประกอบหลักสูตร ได้แก่ สาระการเรียนรู้และแผนการจัดการเรียนรู้แต่ละช่วงชั้น มีการประเมินและตรวจสอบคุณภาพ 2 รอบ โดยในรอบแรก แบ่งการประเมินเป็น 3 ด้านคือ ด้านหลักสูตร ด้านสาระการเรียนรู้ และด้านแผนการสอน โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องมาร่วมประเมิน และตรวจสอบคุณภาพเอกสารหลักสูตรโดยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม แต่ละหลักสูตรแบ่งกลุ่มการสนทนาเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ และนักวิชาการด้านการพัฒนาหลักสูตร เป็นผู้ประเมินด้านหลักสูตรโดยพิจารณาความเหมาะสมของโครงสร้างหลักสูตร ความสอดคล้องของจุดมุ่งหมายหลักสูตรกับมาตรฐานหลักสูตรแกนกลาง 2) กลุ่มศิลปินและครูผู้สอนศิลปะการแสดงพื้นบ้าน เป็นผู้ประเมินด้านสาระการเรียนรู้ โดยพิจารณา

ความเหมาะสม ของสาระการเรียนรู้ในด้านความถูกต้องครอบคลุมเนื้อหาสาระสำคัญที่เกี่ยวข้อง และ 3) กลุ่มครูผู้สอนศิลปะการแสดงพื้นบ้าน นักวิชาการ และศึกษานิเทศก์ เป็นผู้ประเมินแผนการเรียนรู้ ความเหมาะสมของผังมโนทัศน์ และแผนการจัดการเรียนรู้ของหน่วยการเรียนรู้ในแต่ละหน่วยในด้าน เนื้อหาสาระ กิจกรรม แนวทางการประเมินผลการเรียนรู้ และระยะเวลาในแต่ละหน่วย (รวมการ สอนหนักกลุ่มทั้งหมด 9 กลุ่ม) หลังจากนั้นได้ดำเนินการปรับปรุงหลักสูตร และเอกสารประกอบ หลักสูตรตามข้อเสนอของผู้ทรงคุณวุฒิ

การประเมินหลักสูตรในรอบ 2 เป็นการพิจารณาความเหมาะสมสอดคล้องของหลักสูตร แผนการจัดการเรียนรู้ และสาระการเรียนรู้ในภาพรวม โดยผู้ทรงคุณวุฒิประกอบด้วยนักวิชาการ ด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านวิธีวิทยาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร และครูชำนาญการด้านการ เรียนการสอน จำนวน 5 ท่าน และได้ดำเนินการปรับปรุงเอกสารหลักสูตรตามข้อเสนอแนะ จัดทำ เป็นเอกสารหลักสูตรฉบับสมบูรณ์ ดังภาพที่ 2 - 4

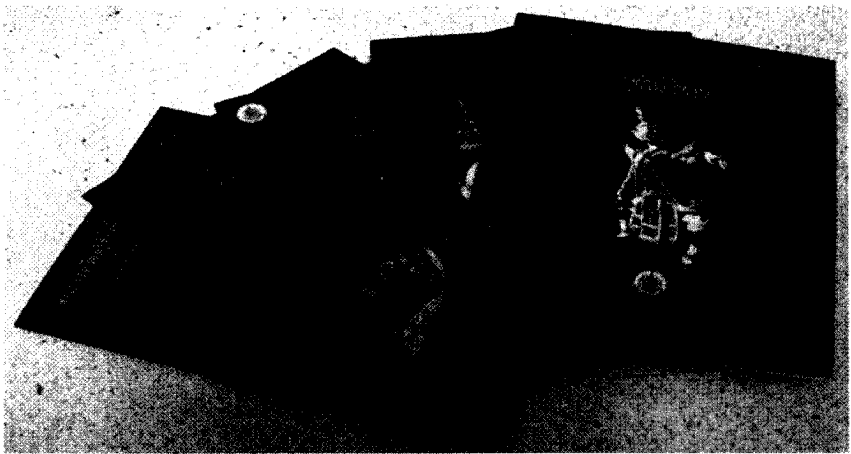

ภาพที่ 2 เอกสารหลักสูตรท้องถิ่นศิลปะการแสดงพื้นบ้าน (ฉบับขอ)

◆ การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นศิลปะการแสดงพื้นบ้าน ◆

ภาพที่ 3 เอกสารหลักสูตรท้องถิ่นศิลปะการแสดงพื้นบ้าน (โปงลาง)

ภาพที่ 4 เอกสารหลักสูตรท้องถิ่นศิลปะการแสดงพื้นบ้าน (หุ่นไทย)

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานพบว่าผู้เกี่ยวข้องของกลุ่มศิลปินพื้นบ้าน และกลุ่มครูผู้สอนมีความต้องการและเห็นความจำเป็นในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์และถ่ายทอดสิ่งที่เป็นภูมิปัญญาพื้นบ้าน โดยเฉพาะด้านศิลปะการแสดงพื้นบ้าน และสนับสนุนให้มีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อนำมาใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับเยาวชนกลุ่มนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยกลุ่มศิลปินยินดียินดีร่วมมือกับสถานศึกษาพร้อมที่จะสนับสนุนด้านองค์ความรู้ และเป็นแหล่งเรียนรู้ ส่วนกลุ่มครูต้องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น แต่ยังขาดความรู้ความสามารถในการพัฒนาหลักสูตรเพื่อนำไปในการจัดการเรียนการสอนเพื่ออนุรักษ์ศิลปะการแสดงพื้นบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ผลการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นศิลปะการแสดงพื้นบ้าน (ขับซอ โปงกลาง และหุ่นไทย) ในครั้งนี้ได้นำเสนอแยกออกจากรายงานการวิจัย โดยจัดทำเป็นเอกสารหลักสูตรขับซอ เอกสารหลักสูตรโปงกลาง และ เอกสารหลักสูตรหุ่นไทย แยกออกเป็นชุดละ 5 เล่ม (แสดงในภาพที่ 2-4) เอกสารหลักสูตรแต่ละชุด มีโครงสร้างการนำเสนอรายละเอียดซึ่งเป็นผลจากการดำเนินการวิจัย เป็นระบบเดียวกัน โดยเอกสารแต่ละชุดประกอบด้วย โครงสร้างหลักสูตรจำนวน 1 เล่ม สารการเรียนรู้จำนวน 1 เล่ม แผนการจัดการเรียนรู้เพื่อเป็นคู่มือสำหรับครูใช้ในการจัดการเรียนการสอน จำนวน 3 เล่ม (แยกเป็นแผนการเรียนรู้ระดับช่วงชั้นที่ 2 สำหรับชั้น ป.4 - ป.6 แผนการจัดการเรียนรู้ระดับช่วงชั้นที่ 3 สำหรับชั้น ม.1 - ม.3 และแผนการจัดการเรียนรู้ระดับช่วงชั้นที่ 4 สำหรับชั้น ม.4 - ม.6)

เอกสารโครงสร้างหลักสูตรมีสาระประกอบด้วย วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย คุณลักษณะที่พึงประสงค์ โครงสร้างหลักสูตร มาตรฐานการเรียนรู้ การวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังและสาระการเรียนรู้ คำอธิบายรายวิชา หน่วยการเรียนรู้ กระบวนการจัดการเรียนรู้ สื่อ/แหล่งการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล

สาระการเรียนรู้เป็นเอกสารรวบรวมเนื้อหาสาระที่เป็นองค์ความรู้ซึ่งได้จากการสังเคราะห์ สาระจากเอกสาร จากการสัมภาษณ์ศิลปินพื้นบ้าน ศิลปินแห่งชาติ และครูภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งสาระจากการสนทนากลุ่มกับครูผู้มีประสบการณ์การสอนศิลปะการแสดงพื้นบ้าน โดยจัดหมวดหมู่การนำเสนอสาระแยกเป็น 4 ตอน คือ ประวัติความเป็นมาของศิลปะการแสดงพื้นบ้าน/วิวัฒนาการประเภท/ลักษณะ/ส่วนประกอบศิลปะการแสดงพื้นบ้าน วัฒนธรรมประเพณีกับศิลปะ การแสดงพื้นบ้าน และองค์ความรู้อื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง จุดมุ่งหมายของการจัดทำเอกสารสาระการเรียนรู้ของหลักสูตรศิลปะการแสดงพื้นบ้าน คือการสร้างแหล่งความรู้สำหรับผู้สอนได้ใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอนต่อไป เอกสารสาระการเรียนรู้มี 3 เล่ม ดังนี้

1) สาระการเรียนรู้ของหลักสูตรท้องถิ่นศิลปะการแสดงพื้นบ้าน (ขับซอ) มีเนื้อหาจำนวน 7 บท ได้แก่ บทที่ 1 ความเป็นมาของการขับซอ บทที่ 2 ทำนองและฉันทลักษณ์ บทที่ 3 ดนตรีและนาฏศิลป์กับการซอ บทที่ 4 พิธีกรรมและโอกาสการซอ บทที่ 5 ศิลปินซอล้านนา บทที่ 6 ความสำคัญของซอกับวิถีล้านนา และ บทที่ 7 ความแตกต่างของการซอในล้านนา

2) สาระการเรียนรู้ของหลักสูตรท้องถิ่นศิลปะการแสดงพื้นบ้าน (โปงลาง) มีเนื้อหาจำนวน 5 บท ได้แก่ บทที่ 1 ความหมาย ความเป็นมา และวิวัฒนาการของโปงลาง บทที่ 2 ส่วนประกอบและการทำโปงลาง บทที่ 3 ฟัง ร้อง เล่น ดนตรีพื้นบ้านอีสาน (โปงลาง) บทที่ 4 การผสมวงดนตรีพื้นบ้านอีสาน และ บทที่ 5 ความสัมพันธ์ของดนตรีกับวิถีชีวิตของคนอีสาน

3) สาระการเรียนรู้ของหลักสูตรท้องถิ่นศิลปะการแสดงพื้นบ้าน (หุ่นไทย) มีเนื้อหาจำนวน 4 บท ได้แก่ บทที่ 1 ศิลปะการแสดงหุ่นไทย: กำเนิดหุ่นไทย บทที่ 2 หุ่นไทยในแต่ละประเภท บทที่ 3 สุนทรียภาพในการชมการแสดงหุ่นกระบอก และ บทที่ 4 องค์ความรู้เพิ่มเติม

แผนการจัดการเรียนรู้ของหลักสูตรท้องถิ่นศิลปะการแสดงพื้นบ้าน (ขับซอ โปงลาง และ หุ่นไทย) มีการจัดการสอนแบ่งเป็นหน่วยการเรียนรู้ และนำเสนอผังมโนทัศน์ของแต่ละหลักสูตรในแต่ละชั้น แผนการสอนแต่ละหน่วยประกอบด้วยสาระสำคัญได้แก่ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง จุดประสงค์การเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ กระบวนการจัดการเรียนรู้ สื่อ/แหล่งการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล บันทึกผลการเรียนรู้ เอกสารไปความรู้สำหรับนักเรียน แบบประเมิน แบบทดสอบพร้อมทั้งเกณฑ์การประเมิน

อภิปรายผลการวิจัย

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นศิลปะการแสดงพื้นบ้าน (หลักสูตรขับซอ หลักสูตรโปงลาง และ หลักสูตรหุ่นไทย) ครั้งนี้ มีกระบวนการดำเนินงานโดยการประยุกต์แนวคิดหลักการการพัฒนาหลักสูตรกลุ่มรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรที่เน้นวัตถุประสงค์เป็นหลัก เนื่องจากเป้าหมายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นศิลปะการแสดงพื้นบ้านมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียน “ดูเป็น เห็นคุณค่า” ศิลปะการแสดงพื้นบ้านซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ยังคงอยู่ในแต่ละภูมิภาค แม้กระบวนการพัฒนาหลักสูตรในครั้งนี้ได้มีการดำเนินงานในหลายพื้นที่ แต่ได้ใช้แนวคิดและหลักการพัฒนาหลักสูตรตามรูปแบบดังกล่าว พบว่ามีความเหมาะสมกับการพัฒนาหลักสูตรทุกหลักสูตร และจากการดำเนินงานที่ผ่านมา มีประเด็นน่าสนใจที่ได้พบดังนี้

1. ความสำคัญของหลักสูตรท้องถิ่นที่มีต่อการอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาพื้นบ้าน

จากการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นด้านศิลปะการแสดงพื้นบ้านในครั้งนี้ พบว่าผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายตระหนักถึงความสำคัญ และให้ความร่วมมือดีมาก โดยเฉพาะศิลปินอาวุโส ทั้งที่เป็นศิลปินพื้นบ้าน ศิลปินแห่งชาติ ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น และครูผู้สอน ท่านเหล่านี้เห็นความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตร เนื่องจากตระหนักถึงความสำคัญของศิลปะการแสดงพื้นบ้าน และต้องการสนับสนุนให้มีอนุรักษ์โดยการถ่ายทอดผ่านกระบวนการจัดการศึกษา และพร้อมที่จะเป็นวิทยากรหรือจัดแหล่งเรียนรู้ให้กับนักเรียนในพื้นที่ตามกิจกรรมที่กำหนดในแผนการสอนด้วย

นอกจากนี้ยังเป็นโอกาสของครูที่ต้องการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นศิลปะการแสดงพื้นบ้านด้วยตนเอง เพราะผู้รู้ที่เป็นศิลปินและครูภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่พร้อมที่จะให้ความรู้และให้คำแนะนำซึ่งเป็นประโยชน์สำหรับครูผู้สอนที่สามารถให้ความรู้แก่ครู และให้ประสบการณ์ผู้เรียนโดยถือเป็นแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น

2. การศึกษารวบรวมองค์ความรู้จากภูมิปัญญาพื้นบ้าน

ในการดำเนินงานเพื่อศึกษาองค์ความรู้จากผู้ที่เป็นศิลปินพื้นบ้าน ศิลปินแห่งชาติ และครูภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อนำมาใช้ในการกำหนดเนื้อหาสาระในการสอน การวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการจัดทำสาระการเรียนรู้เพื่อเป็นคู่มือสำหรับครู มีประเด็นที่พบจากการดำเนินงานดังนี้

2.1 ปัญหาข้อจำกัดในด้านภาษาในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามจากศิลปินพื้นบ้านเพื่อสำรวจองค์ความรู้สำหรับการจัดทำสาระการเรียนรู้เพื่อเป็นคู่มือครู สำหรับหลักสูตรชั้นขอพบว่า มีปัญหาด้านเนื้อหาและเพลงขอ เนื่องจากเนื้อหาของเพลงขอเป็นภาษาล้านนา และเป็นคำกลอนซึ่งมีฉันทลักษณ์เฉพาะ นอกจากนี้คำส่วนใหญ่ที่ใช้เป็นภาษาคำเมืองโบราณ ในการดำเนินการครั้งนี้ แม้จะได้กำหนดให้ผู้สัมภาษณ์เป็นคนที่มิภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่ หรือคุ้นเคยกับการใช้ภาษาพื้นเมือง แต่ก็ยังมีปัญหาข้อจำกัดในด้านสื่อสาร การทำความเข้าใจ ซึ่งเป็นข้อจำกัดของการวิจัยเนื่องจากภาษาที่ใช้ในการขอเป็นภาษาล้านนาซึ่งคำส่วนใหญ่ที่ใช้เป็นภาษาโบราณ แต่ในการดำเนินงานครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้รับความเมตตาจากศิลปินอาวุโสในพื้นที่หลายท่านกรุณาให้ความอนุเคราะห์สละเวลามาร่วมกันเขียนคำขอ ตรวจสอบความถูกต้องของถ้อยคำและฉันทลักษณ์ที่ปรากฏในสาระการเรียนรู้เนื่องจากท่านศิลปินเหล่านี้เห็นความสำคัญและความจำเป็นในการสืบสานศิลปะการแสดงพื้นบ้านผ่านการจัดการเรียนการสอน อย่างไรก็ตามถ้าได้มีการส่งเสริมให้ครูในพื้นที่เป็นผู้ดำเนินการในเรื่องนี้ ปัญหาข้อจำกัดด้านภาษาอาจลดน้อยลง

2.2 มีความจำเป็นเร่งด่วนในการศึกษาองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการศึกษาค้นคว้าพบว่าการรวบรวมการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ผ่านมา ส่วนใหญ่ใช้วิธีการบอกเล่าผ่านจากรุ่นสู่รุ่น แต่ปัจจุบันเยาวชนให้ความสนใจศิลปะการแสดงพื้นบ้านน้อยลง ทำให้ขาดการสืบทอด ศิลปะการแสดงพื้นบ้านบางส่วนเริ่มสูญหายไป เช่น การขับซอ มีทำนองเพลงขอบางส่วนได้สูญหายไป มีอีกหลายทำนองที่ไม่ค่อยมีคนรู้จัก บางทำนองเหลือแต่ชื่อ เช่น ทำนองเย็น หรือเย็น ทำนองมะเก่ากลาง เป็นต้น ในส่วนของการทำหลักสูตรไปกลาง พบประเด็นที่น่าสนใจคือ ที่มาของทำนองเพลงไปกลางส่วนใหญ่ มีเนื้อหาที่สะท้อนวิถีชีวิตเรื่องราวความเป็นอยู่ของผู้คนพื้นบ้านอีสาน ปัจจุบันก็เริ่มสูญหายไปเนื่องจากขาดการบันทึกรวบรวมไว้อย่างเป็นระบบ ศิลปินไปกลางยุคใหม่บางคนจึงอาจไม่รู้ที่มาของทำนองเพลงเหล่านี้ ในการจัดทำหลักสูตรหุ่นไทยพบว่ามีเกร็ดความเชื่อหรือพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อในการแสดงหุ่นไทยซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสนใจ และควรศึกษารวบรวมไว้เรื่องราวเหล่านี้ ถ้าหากไม่มีการดำเนินงานจัดเก็บรวบรวมองค์ความรู้ไว้อย่างเป็นระบบก็น่าเสียดายว่าคนรุ่นหลังอาจไม่รู้จักหรือไม่มีโอกาสที่จะได้เรียนรู้ สถานการณ์ดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นเร่งด่วนที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรริบดำเนินการศึกษา และเก็บรวบรวมองค์ความรู้เหล่านี้ไว้อย่างเป็นระบบเพื่ออนุรักษ์และเผยแพร่ให้กับคนรุ่นหลังต่อไป

3. การส่งเสริมให้ครูได้จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นโดยการศึกษาจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

ในการดำเนินการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นในครั้งนี้พบว่า ครูผู้สอนมีความสนใจที่จะจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นแต่มีปัญหาเนื่องจากขาดความรู้ความเข้าใจด้านวิธีดำเนินการ ขาดประสบการณ์ หรือมีภาระงานมากจนไม่มีเวลาดำเนินการ หากหน่วยงานระดับนโยบายประสงค์จะสนับสนุนให้ครูได้มีประสบการณ์ และมีโอกาสเรียนรู้วิธีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นก็จะเป็นส่วนหนึ่งในการสืบสาน ศิลปะการแสดงพื้นบ้าน หรือการอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านซึ่งเป็นวิถีชีวิตของชุมชน รูปแบบการอบรมรูปแบบหนึ่งที่น่าจะแก้ปัญหาดังกล่าวได้คือการจัดอบรมนวัตกรรมการทำงานของครู “(work based training)” โดยจัดกระบวนการอบรมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน และสนับสนุนให้ดำเนินการในลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ครูในโรงเรียนร่วมกันทำทั้งโรงเรียนซึ่ง สุมิตล ว่องวานิช (2546) เรียกวิธีการวิจัยนี้เป็น “การวิจัยปฏิบัติการแบบทำทั้งโรงเรียน” (school-wide action research) และสนับสนุนให้จัดทำเป็นรูปแบบรายงานการวิจัยแบบทางการ การดำเนินการดังกล่าวเป็นการส่งเสริมให้ครูได้ทำวิจัยที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอนและเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาพื้นบ้าน และควรสนับสนุนให้ครูสามารถนำมาเสนอเป็นผลงานวิชาการเพื่อเลื่อนวิทยฐานะได้ด้วย

4. การประเมินผลหลักสูตรท้องถิ่นศิลปะการแสดงพื้นบ้าน

การดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นศิลปะการแสดงพื้นบ้านในครั้งนี้ ได้มีการดำเนินการประเมินหลักสูตรเฉพาะด้านคุณภาพของหลักสูตร และเอกสารประกอบหลักสูตรในภาพรวมโดย

แยกกระบวนการพิจารณาเป็นสองขั้นตอน ขั้นตอนแรกใช้วิธีการสนทนากลุ่มจำแนกประเด็นการพิจารณาเป็น 3 ด้านคือ ด้านหลักสูตร ด้านสาระการเรียนรู้ และด้านแผนการสอน ขั้นตอนที่สองเป็นการประเมินในภาพรวมพิจารณาความสอดคล้องของหลักสูตร สาระการเรียนรู้ และแผนการสอน โดยผู้ทรงคุณวุฒิอีกกลุ่มหนึ่ง

หลักการพัฒนาหลักสูตรควรมีการประเมินผลจากการทดลองใช้หลักสูตรด้วย แต่เนื่องจากกิจกรรมดังกล่าว สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กำหนดเป็นแผนงานระยะที่ 2 โดยได้กำหนดแผนการอบรมครูด้านการใช้หลักสูตร ซึ่งถ้าหากได้มีการกำหนดรูปแบบกระบวนการอบรมด้านการใช้หลักสูตรโดยส่งเสริมให้ครูดำเนินการทดลองใช้หลักสูตรและศึกษาผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ครูผู้สอนสามารถประเมินผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนได้อย่างเป็นระบบ ซึ่งจะเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับครูในการปรับปรุงหลักสูตรด้วยตนเอง และถ้าครูได้เขียนรายงานการประเมินผลการใช้หลักสูตรโดยดำเนินการสม่ำเสมอ ก็จะเป็นการพัฒนาความสามารถในการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนของครูซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาสู่การเป็นครูวิชาชีพหรือครุนักวิจัย (teacher as researcher)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ผู้เกี่ยวข้องในระดับนโยบายควรให้ความสำคัญในการพัฒนาครูโดยเฉพาะในด้านการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เนื่องจากครูเป็นผู้ที่อยู่ในพื้นที่ใกล้ชิดกับแหล่งที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น จึงน่าจะนำองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้และเข้าใจวิถีชีวิตของชุมชนของตน

1.2 การส่งเสริมให้ครูได้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง แต่เนื่องจากครูส่วนใหญ่มีภาระในการทำงานมาก การให้ครูเดินทางไปอบรมในพื้นที่อื่นอาจเป็นการเพิ่มภาระให้กับครูอีก ดังนั้นหากจะมีการพัฒนาครูโดยการจัดอบรม ควรใช้วิธีการอบรมในลักษณะที่เป็น work based training โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานและดำเนินการจัดอบรมครูทั้งโรงเรียนเพื่อให้เกิดบูรณาการทำงานร่วมกัน และทำให้กระบวนการอบรมและพัฒนาไม่แยกออกจากวิถีการปฏิบัติงานทำให้ครูสามารถนำประสบการณ์มาใช้เสริมสมรรถภาพของตนเองตามเป้าหมายของการอบรมได้

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

2.1 การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นศิลปะการแสดงพื้นบ้านครั้งนี้ได้แยกเป็น 3 หลักสูตร ตามลักษณะของศิลปะการแสดงที่มีในแต่ละภูมิภาค ดังนั้นหลักสูตรแต่ละหลักสูตรจึงมีความเหมาะสมกับแต่ละพื้นที่ หากครูมีความประสงค์จะนำหลักสูตรไปใช้ ควรเลือกให้สอดคล้องกับพื้นที่

2.2 หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นนี้ คณะผู้วิจัยได้จัดทำเอกสารต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกในการใช้หลักสูตร แต่อย่างไรก็ตามเอกสารหลักสูตรนี้ไม่อาจตอบสนองความต้องการเฉพาะของครูผู้สอนแต่ละคนในแต่ละสถานศึกษา ดังนั้นผู้ให้หลักสูตรจึงควรนำหลักสูตร และเอกสารประกอบหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นนี้ไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน และควรปรับกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน โรงเรียน และชุมชน

2.3 ในการนำหลักสูตรไปใช้ในระดับโรงเรียน ผู้สอนสามารถนำหลักสูตรนี้ไปดำเนินการทดลองใช้และวัดผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนอย่างเป็นระบบ โดยใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) แล้วดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรและทดลองใช้เป็นวงจรต่อเนื่องไป จะทำให้ครูได้ฝึกประสบการณ์วิจัย และสามารถจัดทำเป็นรายงานการวิจัยซึ่งเป็นผลงานวิชาการของตนเองได้ ในขณะเดียวกันครูผู้สอน จะได้หลักสูตรท้องถิ่นที่เหมาะสมสำหรับบริบทของโรงเรียน ทั้งในระดับห้องเรียน และระดับโรงเรียน และระดับชุมชน

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

3.1 ควรมีการวิจัยและพัฒนาเพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการอบรมครู เพื่อให้ครูสามารถดำเนินการวิจัยเพื่อสำรวจองค์ความรู้ที่มีในชุมชน หรือการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยเนื้อหาสาระและกระบวนการอบรมควรสอดคล้องกับวิถีการปฏิบัติงานของครู วัฒนธรรมองค์กร บริบทของโรงเรียนชุมชน เพื่อให้ครูสามารถปฏิบัติได้จริง

3.2 การอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น เป็นหน้าที่สำคัญอย่างหนึ่งของโรงเรียนในการจัดการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้เข้าใจความเป็นมา วิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนตลอดจนภูมิปัญญาพื้นบ้านที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตน ครูผู้สอนในแต่ละระดับการศึกษาจึงควรร่วมกันดำเนินการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อนำองค์ความรู้จากท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอนในโรงเรียน

3.3 ควรมีการศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และจัดรวบรวมอย่างเป็นระบบเพื่ออนุรักษ์ไว้ไม่ให้สูญหาย

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ. (2545ค). *หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- ธีรชัย เนตรถนอมศักดิ์. (2550). *การพัฒนาระบบการประเมินหลักสูตรสถานศึกษาด้วยตนเอง ในระดับประถมศึกษา*. ปริญญาโทการศึกษาศาสตรบัณฑิต (วิจัยและพัฒนาหลักสูตร). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- สุวิมล ว่องวานิช (2546). *การวิจัยเชิงปฏิบัติการ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545*. http://www.go.th/Act/law2542/index_law2542.htm.
- Goodlad, J. I. and Richter, M. N. (1966). *Curriculum: State of the Field. Review of Educational Research*. 39: 367-375.
- Oliva, P. F. (1988). *Developing the Curriculum* (2nd edition). Boston: Scott, Foresman and Company.
- Saylor, J. G., Alexander, W. M. and Lewis, A. J. (1981). *Curriculum Planning for Better Teaching and Learning*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Skillbeck, M. (1984). *School-based Curriculum Development*. London: Harper and Row.
- Taba, H. (1962). *Curriculum Development: Theory and Practice*. New York: Harcourt Brace and World.
- Tyler, R. W. (1962). *Basic Principles of Curriculum and Instruction*. Chicago: University of Chicago Press.
- Walker, P. F. (1988). *Foundations of Curriculum*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.
- Wheeler, D. K. (1976). *Curriculum Process*. London: Hodder and Stoughton.

